

gemeente, stad
er de Kerk heen
lede commissies
gedwongen wor-
den eeredienst
dichtpunten, die
zijn. De handel-
des heeft reeds
adelijke uitwer-
ingesteld recht-
de Kerk, buiten
hoe langer hoe
is volk. Geweld
nd kan het ver-

nanen en smee-
tuurders en de
en! Wordt niet
len dienst! Laat
al! Vergeet geen
ons volk het
id aan God den
den Heiland,
liefde voor ons
a, dien wij ten
er, ga heen en

n, dat wij niet
ijn geweest, wij
dat onze bood-
eter, onze liefde
rd en ons leven

n Woord!
lertekening.)

1 vertaler zeg-

K. S.

veek geplaatste
avallen.
linea (blz. 409,
Voord heeft ge-
in de Christe-
Voord heeft ge-
en is vleesch
tegenwoordig-
rk".

(Vertaler.)



in de doleantie.

zich herinnert,
Bouwman. Ver-
in het wegens
man op, met
er dat we hier-
Bouwman zich
Hij kreeg daar
f:

in aan de Be-
ld op de bres
Kerk geen ge-
erk worden tal
Belijdenis ge-
sten niet meer
door het bloed
Christus en de
sch hebben de
onden, om met
wige predikan-
ambtsbroeders
le gemeenten
neer moderne
naar orthodoxe
hun het recht
de geloovigen
ht dit vierkant
j dezulken zul-
Deze dingen
es Woords en
moderne Am-
ler Hervormde
worden, naar
bruggetje over
ens door den
lidmaten der
gd, dan zucht
mschen Kerke-
s lidmaat der
i: wij moeten
geren zal haar
ik mag niet,
r de vrijheid,
antie" hebben.

t ook Dr L. D.
zie, nu heeft
regen van een
Neen, de kant
op! Want aan
chrijver dezes,
omoveerd met
het Gezag
aldus meent
che Kerkbode"

rin aantoonen
gereformeerde
en constructie
angspunt van
atselijke kerk-
ngetoond, dat
er en Rutgers,
en hebben ge-

zien. Dr Terlaak Poot verklaart: Inderdaad, Bouwmans studie beduidt het kerkrechtelijk déraillement der Doleantie!

Hij wijst vervolgens op de roering, die de verschijning van mijn proefschrift in de Gereformeerde Kerken heeft verwekt, en verheugt er zich over:

„Niet om die roering-zelve, maar omdat men in die kringen tot kerkelijke bezinning en herziening van eigen standpunt, eigen oordeelen en eigen daden gedwongen wordt. Wij verblijden er ons over, dat het getuigenis van Voetius, Kleyn, Hoedemaker, Schokking en Kromsigt weer tot eere en gelding komt ondanks alle zanduitstortingen, die het moesten begraven. Wij verblijden ons over de moedige publicatie van Dr Bouwman en niet minder over het feit, dat inderdaad de vrijheid aan de Vrije Universiteit zoo reëel is, dat men daar synodale besluiten kan beoordeelen en veroordeelen; immers, Dr Bouwmans laatste stelling luidt: „Ten onrechte heeft de Generale Synode der Geref. Kerken van Utrecht (1905) artikel 39 der Dordtsche Kerkorde gewijzigd: de oude redactie verdient de voorkeur boven het artikel te Utrecht vastgesteld.”

Er is in dit artikel iets, dat mij mijnerzijds verblijdt. Dit is natuurlijk niet, dat Dr Terlaak Poot van den inhoud van mijn dissertatie een geheel verkeerde voorstelling geeft. Metterdaad is dit laatste het geval. Immers op voetspoor van Prof. Greijdanus meent hij, dat uit mijn boek volgt, dat de doleantiebeweging rust op een jammerlijke kerkrechtelijke dwaling harer leiders, en dat zij in wezen eene ongeoorloofde kerkelijke revolutie is geweest. Deze voorstelling is door Prof. Greijdanus gegeven in „De Reformatie” van 18 Juli 1937. Prof. Greijdanus heeft hier echter, evenals op tal van andere punten, mijn boek volkomen verkeerd beoordeeld. Ik twijfel er niet aan, of „De Reformatie” zal mij gelegenheid bieden, om de juistheid van het oordeel van Prof. Greijdanus aan te toonen. Bovendien is het niet waar, dat de autonomie der plaatselijke kerk het grondbeginsel der Doleantie zou zijn, zooals Dr Terlaak Poot meent.

Verblijvend is echter, dat, blijkens den door mij gespatieerden zin, Voetius bij de confessioneele predikanten weder in eere komt. Dr Terlaak Poot althans acht het getuigenis van Voetius even waardevol als dat van Prof. H. G. Kleyn, Prof. Hoedemaker, Dr Schokking en Dr Kromsigt. Dit is nu een belangrijke schrede in de goede richting. Immers de confessioneele hebben tegenover Voetius altijd zeer wantrouwig gestaan. Reeds vóór de Doleantie heeft Dr G. J. Vos Az. Voetius beschuldigd van Independentisme. Prof. Kleyn heeft na de Doleantie Voetius' autoriteit in kerkrechtelijke zaken schier volkomen geloofend. Dr Schokking meent, dat Voetius de eenheid der kerk liever niet erkent; en ook Prof. Haitjema heeft nog niet lang geleden de beschuldiging van Independentisme opnieuw tegen Voetius gericht. Ik constateer met blijdschap, dat Dr Terlaak Poot op dit punt zijn confessioneele medebroeders geheel afvalt. In mijn proefschrift kon ik na ampele overweging tot de conclusie komen, dat de Independentistische sporen bij Voetius van zeer geringe betekenis zijn, en dat Voetius op alle wezenlijke punten ten aanzien van het gezag der synoden met de Gereformeerde theologen uit den bloeitijd der Reformatie eenstemmig is. Het gaat niet aan, om, gelijk de confessioneele altijd gedaan hebben, Voetius in den Independentistischen hoek te duwen. Met dit betoog heb ik bij Dr Terlaak Poot blijkbaar, gelijk men dat noemt, een open deur ingetrapt.

Wanneer Dr Terlaak Poot, zooals uit zijn artikel afgeleid moet worden, bereid is het gezag van Voetius in kerkrechtelijke zaken te erkennen, kunnen wij over de kerkmuren, die ons scheiden, heen een ernstig tweegesprek houden. Want hij zal dan naar het getuigenis van Voetius willen luisteren, zooals ik dat ook wil. De klemmende vraag is dan: Is op grond van Voetius' getuigenis en op grond van Voetius' kerkrechtelijke beginselen de beweging der Doleantie te veroordeelen? Zoo ja, dan dien ik mijnerzijds te overwegen, of mijn kerkrechtelijke positie wel zuiver is. Ik sta dan voor de vraag, waarvoor Prof. Greijdanus meent, dat ik de Gereformeerde kerken gesteld heb: Moeten wij niet terugkeeren onder het synodale juk der Ned. Hervormde Kerk? Maar indien met Voetius in de hand de Doleantie niet afgekeurd, doch slechts goedgekeurd kan worden, dienen Dr Terlaak Poot en de zijnen zich er op te bezinnen, of zij hun moeilijke plaats in het Hervormde genootschap wel mogen handhaven.

Welnu het antwoord op deze vraag kan niet twijfelachtig zijn. Immers Voetius erkent zeker het wettige gezag van de werkelijke en wettige klassen en synoden (Dr Terlaak Poot zal het met me eens zijn, dat de classische en provinciale Kerkbesturen en ook de Haagsche „synode” der Hervormde Kerk op den naam van werkelijke synoden geen aanspraak kunnen maken). En het is ook waar, dat Voetius met de erkenning van dit gezag der meerdere vergaderingen verder gaat, dan in onze kringen veelal aangenomen is. Daarom kon dan ook Prof. Dijk in zijn recensie van mijn boek in „De Bazuin” schrijven: „Deze dissertatie verdedigt een keerpunt in onze kerkrechtelijke beschouwingen en praktijk”. Voor de volle erkenning van dit gezag der synoden, in Voetiaanschen zin, heb ik het pleit gevoerd. En dat is ook de reden, waarom ik aan de oude redactie van art. 39 der Dordtsche kerkenordening de voorkeur geef boven het huidige artikel.

Maar daarmee is de beweging der Doleantie of der Afscheiding nog niet veroordeeld. Want het moge waar zijn, wat ik op bl. 419 van mijn „Voetius over het Gezag der Synoden” schrijf, „dat Voetius het gezag der synoden over de kerken, en de plicht der kerken tot opvolging van haar besluiten, voorzover zij niet strijdig zijn met Gods Woord, ten volle erkent, en handhaaft in dezelfde mate en op dezelfde gronden als de andere gereformeerde canonici (beoefenaars van de wetenschap van het kerkrecht) dit doen”, daarnaast handhaaft hij evenzeer het beginsel van art. 31 der Dordtsche Kerkenordening; en dit artikel

houdt in, dat de besluiten, die in strijd zijn met Gods Woord, geen bindende kracht hebben, en dus kerkrechtelijke geldigheid missen.

Op blz. 418 heb ik de opvatting van Voetius op dit punt aldus samengevat:

„Altijd houdt Voetius rekening met de mogelijkheid van deformatie en corruptie (verderf). Indien ingeval van deformatie de synoden onmachtig of onwillig zijn, om de kerkregering naar den eisch der Schrift waar te nemen, mogen de Kerken het kerkverband verbreken, of ook de geloovigen zich van corrupte (verdorven) kerkeraden en gemeentelieden afscheiden; ook kan een kerk om deze reden zich geïsoleerd houden, en zich bij het kerkverband niet aansluiten. Synodale besluiten, die in strijd zijn met Gods Woord, behoeven de kerken niet te aanvaarden, en zij mogen dit zelfs niet doen, indien zij, door de aanvaarding en tenuitvoerlegging daarvan, in strijd komen met de Schrift.”

Dat nu de Ned. Herv. Kerk in ernstigen staat van corruptie verkeert, kan moeilijk ontkend worden, en is ook niet te weerleggen, doordat men op het verblijdende feit wijst, dat er in de Hervormde Kerk tal van uitnemende predikanten zijn, die den vollen raad Gods der zaligheid getrouw verkondigen. Want dit geeft den doorslag niet. In de eerste plaats toch is de bestuursorganisatie der kerk zelf hopeloos corrupt. Immers met de invoering van het Algemeene Reglement in 1816, werden de oude provinciale synoden en de generale synode eenvoudig weggevaagd, en de eenige meerdere kerkelijke vergadering, die bleef, de classis, werd geheel van haar macht beroofd. Daarvoor in de plaats kwamen de bekende Besturen, en deze Besturen hebben stelselmatig de ergste corruptie toegelaten. Want de corruptie doctrinae, het verderf der leer, waarbij een prediking wordt toegelaten, die volkomen in strijd is met de eerste beginselen der Schrift, is het ergste verderf, dat zich denken laat. Nooit hebben de kerkbesturen dit verderf met ernst bestreden; nooit zijn zij daartegen met de tucht opgetreden. Ja, toch een enkele maal ontwaakten de besturen uit hun verzuim, en gingen zij tot tuchttoefening over. Het bekendste geval is wel het ingrijpen van het Classicale Bestuur te Amsterdam in 1886; toen verhinderde dit bestuur den Amsterdamschen kerkeraad in het uitoefenen van diens heiligste roeping, de handhaving van de leer en het heilig houden van het Sacrament van het H. Avondmaal. Het ging met de besturen van kwaad tot erger, van verzuim tot wanbestuur.

In zulke gevallen acht Voetius het onthouden van den kerkelijken band geoorloofd, en onder omstandigheden plichtmatig. Hierin is hij accoord met de meest gezaghebbende theologen uit den bloeitijd der Reformatie. Laat ik nog eenmaal mijn „Voetius over het Gezag der Synoden” citeren (bl. 418, 419):

„Ook Walaëus verdedigt het recht der orthodoxe leeraars om zich met de gezonde leden af te scheiden in geval de kerk vervalt tot fundamentele dwaling of ketterij”. „In het buitengewone geval, dat de nationale kerk corrupt is en ineen gestort, het wettige gezag der klassen en synoden is te loor geraakt, en het Woord niet onvervalscht bediend wordt, heeft volgens Apollonius de particuliere kerk het recht om zelfstandig ambtsdragers te kiezen, en na de constituëering van den kerkeraad een dienaar des Woords in het ambt te stellen.”

Dr Terlaak Poot en de zijnen mogen op dit punt de opvatting van Voetius en van zijn tijdgenooten overwegen, indien zij luisteren willen naar het getuigenis van een man als Voetius. Zij zullen ophouden onbillijk te zijn in hun oordeel over de Afscheiding en de Doleantie. En als zij dan consequent zijn, zullen zij deze bewegingen in beginsel moeten goedkeuren, — en dan ook dienovereenkomstig handelen!

Tenzlotte heeft de schrijver den geduldigen lezer er zijn verontschuldiging voor aan te bieden, dat hij zichzelf een en andermaal citeert. Hij werd er toe genoodzaakt. De mare is n.l. verbreid, dat zijn „Voetius over het Gezag der Synoden” in wezen de beweging der Doleantie veroordeelen zou. Deze gedachte diende verwezen te worden naar het rijk, waar zij thuis behoort, dat der fabelen. Daarom moest hij met de stukken aantoonen, dat de consequenties van zijn boek geen veroordeeling van de Doleantie betekenden, maar een rechtvaardiging daarvan. Men beoordeelde zijn boek niet verkeerd. Het bevat niets anders dan een uiteenzetting van de beschouwingen van Voetius — en van zijn gereformeerde tijdgenooten — omtrent het gezag der synoden; en van wege de uitnemendheid hunner beschouwingen is het tevens een pleidooi er voor geworden. Stichte het er te meer nut om. De kwestie, welke de rechten der particuliere kerken zijn ingeval van corruptie van het kerkverband, en hopeloos wanbestuur der synoden — maar dan ook alleen in deze gevallen — lag buiten het eigenlijk bestek van zijn werk. Dat hij dit vraagstuk wel heeft aangeerd is wel gebleken. De schrijver acht zich gelukkig te hebben kunnen constateeren, dat op dit punt de beschouwingen van de leiders der Doleantie en die van de canonici onzer kerken overeenstemmen met de opvattingen der groote theologen uit den bloeitijd der Reformatie.

Vriendelijk verzoekt hij hun, die mede het bovengenoemde onjuiste gerucht verbreid hebben, aan dit artikel aandacht te schenken, en hem een exemplaar te zenden van tijdschriften of (week)bladen, waarin opmerkingen over zijn werk werden gemaakt, of waarin dat nog geschieden zal.

In „De Bazuin” van deze week geeft Prof. Greijdanus hierop volgend bescheid:

Nu de Hoofdredacteur een stuk van Dr M. Bouwman, dat wel tegen Dr L. D. T. Poot zich richtte, maar blijkbaar tevens ging tegen mijne bespreking in „De Reformatie” van zijn door hem aan „De Reformatie” ter recensie toegezonden boek, heeft opgenomen, mag ik met vrijmoedigheid plaatsing van dit verweer vragen.

Ik schreef in dat recensieartikel, dat, wanneer de in het boek van Dr Bouwman gegeven voorstellingen juist zijn, daaruit volgt, „dat de Doleantiebeweging rust op eene jammerlijke kerkrechtelijke dwaling harer leiders, en dat zij in wezen eene ongeoorloofde kerkelijke revolutie is geweest”. Dr Bouwman zegt hiervan: „Prof. Greijdanus heeft hier echter, evenals op tal van andere punten mijn boek volkomen verkeerd beoordeeld.” Nu kunnen we dat „tal van andere punten”, die niet nader aangewezen worden, thans laten rusten. Alleen zij de opmerking hier gemaakt, dat het wel wat eigenaardig is. Dr F. L. Rutgers, Dr A. Kuyper Sr. e.a., hebben volgens Dr Bouwman op tal van belangrijke punten Voetius niet begrepen. Zijne eerste stelling b.v. luidt: „Het gevoelen van Voetius omtrent het gezag der synoden is in de laatste halve eeuw schier nimmer juist weergegeven.” Verder zie men in mijne bespreking van Dr Bouwman's boek genoemde bladzijden: „74 v.v., 109, 156, 227, 242, 246, 283, 325 e.a.” Thans zou er bij mij groot misverstand zijn, en zou ik op „tal van punten” Dr Bouwman's dissertatie verkeerd beoordeeld hebben. Dr F. L. Rutgers en Dr A. Kuyper Sr. e.a. schijnen dus wel zwak te zijn terzake van het rechte lezen en voorstellen van wat anderen schrijven, en door Dr Bouwman daarin verre overtroffen te worden.

Dit laatste kan nu metterdaad het geval wezen. En dat te bedenken zou aarzeling kunnen wekken, het tegen zijne beweringen op te nemen.

Toch had wellicht mijne aanwijzing, hoe zeer Dr Bouwman zich vergiste, toen hij, ook tegen Voetius, betoogde, dat de ter meerdere kerkelijke vergadering, Classis of Synode, aanwezige stemhebbende leden daar ook ambtshalve, krachtens hun ambt van dienaar des Woords of ouderling, zitting zouden hebben, en niet, of niet uitsluitend, als afgevaardigden of vertegenwoordigers hunner kerken, en alsof er dus essentieel geen verschil zou zijn tusschen een kerkeradvergadering en eene classicale of synodale vergadering, hem wat voorzichtiger mogen doen schrijven.

Dat is toch in dezen een punt van groote importantie en van verre strekking.

Maar nu heeft Dr Bouwman in „De Bazuin” althans het ééne punt van de kerkrechtelijke dwaling en de kerkelijke revolutie betreffende de Doleantiebeweging trachten te weerleggen. En naar hij schijnt te meenen, voldoende en helder.

Hij verwijst naar blz. 418 van zijn boek, en haalt daarvan aan:

„Altijd houdt Voetius rekening met de mogelijkheid van deformatie en corruptie (verderf). Indien ingeval van deformatie de synoden onmachtig of onwillig zijn, om de kerkregering naar den eisch der Schrift waar te nemen, mogen de Kerken het kerkverband verbreken, of ook de geloovigen zich van corrupte (verdorven) kerkeraden en gemeentelieden afscheiden; ook kan een kerk om deze reden zich geïsoleerd houden, en zich bij het kerkverband niet aansluiten. Synodale besluiten, die in strijd zijn met Gods Woord, behoeven de kerken niet te aanvaarden, en zij mogen dit zelfs niet doen, indien zij, door de aanvaarding en tenuitvoerlegging daarvan, in strijd komen met de Schrift.”

Daarna gaat hij de verkeerdheid in de Hervormde Kerk en van hare Synodale organisatie in het licht stellen, om vervolgens nog aan te halen, wat hij op blz. 418 en 419 schrijft over Walaëus, n.l.:

„Ook Walaëus verdedigt het recht der orthodoxe leeraars om zich met de gezonde leden af te scheiden in geval de kerk vervalt tot fundamentele dwaling of ketterij.” En verder:

„In het buitengewone geval, dat de nationale kerk corrupt is en ineenstort, het wettige gezag der klassen en synoden is te loor geraakt, en het Woord niet onvervalscht bediend wordt, heeft volgens Apollonius de particuliere kerk het recht om zelfstandig ambtsdragers te kiezen, en na de constituëering van den kerkeraad een dienaar des Woords in het ambt te stellen.”

Daarmee oordeelt hij blijkbaar de onjuistheid mijner conclusie uit zijn boek genoegzaam bewezen, en verder door aanhalingen uit zijn boek in het licht gesteld te hebben, dat ik dat „volkomen verkeerd beoordeeld” heb.

Is het ook niet eenvoudig en klaar, zoo duidelijk als de dag?

Laat ons eens zien.

Eerst maar het punt van de jammerlijke kerkrechtelijke dwaling van de Doleantie-leiders, waarover ik schreef.

Hebben Dr F. L. Rutgers, Dr A. Kuyper Sr. en andere voormannen der Doleantiebeweging alleen maar beweerd, dat slechts de Synodale organisatie van de Hervormde Kerk geen zeggenschap had over de kerken, en dat de plaatselijke kerken slechts tegenover haar vrij en zelfstandig waren, of hebben zij geleerd, dat steeds alle particuliere kerken zelfstandig waren, die, hoewel naar Goddelijke roeping, toch ten aanzien van andere kerken vrij, zich met andere particuliere kerken vereenigden, of confedereerden, tot classes en synodes, maar zoo, dat de classisvergaderingen en synodes geen heerschappij kregen over de particuliere kerken en allermint mochten optreden om kerkeraden af te zetten en zelve „te doen wat des kerkerads is?”

Het zal toch niet noodig zijn, breedvoerig te bewijzen, dat zoodanig de meening en de leer was van de leiders der Doleantiebeweging. Dr Rutgers, Dr A. Kuyper Sr. e.a. Slechts ééne aanhaling, uit Dr Bouwman's eigen boek, volsta in dezen. Na over de voorstelling van Voetius e.a. over de kerkelijke macht gehandeld te hebben, gaat hij voort: „Gansch anders dan Voetius en de synode van Dordrecht oordeelt Dr F. L. Rutgers. Volgens hem „berust geheel de band en samenwerking niet op dwang, maar op overleg en overtuiging” (De Rechtsbevoegd., blz. 42). Hij acht het vanzelfsprekend „dat wel advies en raadgeving van buiten daar helpen kon, maar dat geenerlei dwingende macht op zulk eene kerk en kerkeraad kon worden uitgeoefend” (Rutgers-de Jong, blz. 150). Overal waar men een hiërarchie heeft, is het zoo, dat „het hoogere bestuur eenvoudig het lagere kan commandeeren”. Maar „op gereformeerd terrein komt